تطابق خط غروب و نصف النهار در اعتدال بهاری در کلام علامه تهرانی

(00:10)

شکل‌های سه‌می را ملاحظه فرمودید؛ در دو روز از سال خط غروب مستقیم می‌شد، و در غیر آن، اُریب بود و مستقیم نبود. چون آقای مُنظور احمد در نرم افزارش عمر هلال را هم دخالت داده، آثار دخالت دادن عمر هلال در این شکل،- که محمد عوده دخالت نداده بود - رنگ‌ها بود که مربوط به عمر هلال بود و نقاط را برای لایه‌ها قرار داده بود؛ به خلاف نرم‌افزار عوده. البته معیارش ایلوپ است و الاّ خود نرم‌افزار برای مُنظور احمد است. بنابراین خط غروب پیدا شد. در مراسلات مرحوم آقای تهرانی به نکته‌ای برخورد کردم که روی حساب کاربردی در بحث‌های ما باید جالب باشد. اول در متن فرموده‌اند:

> **فابتداء اللّيل في كلّ ناحية هو أوّل دخول الأرض في هذا المخروط. فلا محالة لا يكون في جميع العالم ابتداء اللّيل إلاّ في خطٍّ واحدٍ شمالاً و جنوباً و هذا الخطّ هو نصف النهار للبلاد الواقعة جميعاً في طولٍ واحدٍ إذا بلغ حدّ غروب الشّمس.[1]**

این را در متن گفته‌اند. در پاورقی دیده اند که این حرف فقط برای دو روز است، نه بقیه روزها. لذا تصحیحش کرده‌اند:

> **ما ذكرنا من انطباق أوّل اللّيل على خطٍّ واحدٍ شمالاً و جنوباً إنّما هو على المسامحة للدّلالة على المقصود على سبيل التقريب إلى الذهن؛ وإلاّ ففي الحقيقة لا يكون أوّل اللّيل في نقطة من الأرض إلاّ إذا دخلت هذه النقطة في نقطةٍ من دائرة الظلّ المخروطيّ و هذه الدائرة صغيرةٌ لا تكاد تمرّ على القطبين لكنّها في أوّل الحمل و أوّل الميزان حيث انطبقت دائرة معدّل النهار على منطقة البروج تكون موازية لدائرة نصف نهارٍ مارٍّ على القطبين و في غيرهما حيث تسير الأرض شمالاً و جنوباً و يصير المعدّل بعيداً عن المنطقة إلى نهاية مقدار ٢٣ درجةً و ٣٠ دقيقةً و ١٧ ثانيةً فلا محالة خرجت عن الموازاة؛ و هكذا الأمر بالنسبة إلى آخر اللّيل و هو الخروج عن الظلّ. (منه عفي عنه)[2]**

«ما ذكرنا من انطباق أوّل الليل على خطّ واحدٍ شمالاً و جنوباً»؛ یعنی آن شکلی از سهمی که خط غروب صاف شده بود.

«إنّما هو على المسامحة»؛ حدودی گفتم. **«للدّلالة على المقصود على سبيل التقريب إلى الذهن؛ وإلاّ ففي الحقيقة لا يكون أوّل الليل في نقطة من الأرض إلاّ إذا دخلت هذه النقطة في نقطةٍ من دائرة الظلّ المخروطيّ و هذه الدائرة صغيرةٌ لا تكاد تمرّ على القطبين لكنّها في أوّل الحمل و أوّل الميزان حيث انطبقت دائرة معدّل النهار على منطقة البروج تكون موازية لدائرة نصف نهارٍ مارٍّ على القطبين».**

این نکته اول بود. که ایشان ابتدا در متن، خط غروب را به همان صورت مسامحه‌ای که به نظر جلیل سریع به ذهن می‌آید را فرموده‌اند، در پاورقی که نمی‌دانم محضر استادشان رفته بوده ای بعد از این بوده که می‌خواستند چاپ کنند و اعاده نظر فرمودند، اضافه کرده‌اند. شاید دومی اولی باشد. کسانی که محضر ایشان بودند، به ما خبر بدهند. این نکته اول بود.

---

[1] رسالة حول رویة الهلال، ص۱۳

[2] همان

بازبینی #1
ایجاد شده 29 ژانویه 2026 13:30:35 توسط ... .
به روزرسانی شده 29 ژانویه 2026 13:31:55 توسط ... .